

Štirje novi vpisi v register nesnovne kulturne dediščine

7.8.2026 - | gov.si

Nove enote v registru nesnovne kulturne dediščine so: planinstvo, alpinizem, velikonočno rágljanje v Trziču in koline.

Planinstvo

Planinstvo je skupek znanj, vrednot, praks in organizacijskih oblik, povezanih z obiskovanjem gora, planinsko vzgojo, urejanjem poti, delovanjem društev ter planinskih koč. Prispeva k ohranjanju tradicij, prenosu znanj in veščin varnega gibanja v gorah ter k odgovornemu odnosu do gorskega okolja.

Začetki organiziranega planinstva na Slovenskem segajo v drugo polovico 19. stoletja. Ustanovitev Slovenskega planinskega društva leta 1893 ni pomenila le organiziranega začetka slovenskega planinstva, temveč je bila tudi pomemben korak pri kulturnem in narodnem uveljavljanju Slovencev v alpskem prostoru. Gradnja koč, označevanje poti in poimenovanje gorskega sveta v slovenskem jeziku so pomembno prispevali k utrjevanju slovenske navzočnosti v gorah. Trajno znamenje tega procesa je Aljažev stolp na vrhu Triglava. V 20. in 21. stoletju je planinstvo ohranilo množičnost, prostovoljski značaj in tesno povezanost z oblikovanjem slovenskega odnosa do gorske krajine ter kulturne identitete.

Planinstvo je ena najbolj množičnih in družbeno prepoznavnih dejavnosti v Sloveniji, saj v njem sodeluje izjemno širok krog ljudi vseh generacij, od otrok in mladostnikov do starejših planincev. Pod okriljem Planinske zveze Slovenije deluje več kot tristo društev z več kot šestdeset tisoč člani, ob njih pa se v gore podajajo tudi številni posamezniki zunaj organiziranih struktur. Že po svoji razširjenosti sodi med najbolj žive oblike nesnovne kulturne dediščine pri nas.

Planinstvo je več kot oblika rekreacije in gibanja v naravi. Temelji na prostovoljstvu, medsebojni pomoči in skupnostnem delovanju, ki omogočajo vzdrževanje planinskih poti, koč in celotne planinske infrastrukture. Ima izrazito vzgojno vlogo, saj se prek mladinskih odsekov, planinskih krožkov, taborov in mentorstva na mlajše generacije prenašajo znanja o gibanju v gorah, varnosti in orientaciji ter vrednote odgovornosti, sodelovanja in spoštljivega odnosa do narave. Te vrednote ubeseduje tudi častni kodeks slovenskih planincev, ki planinsko etiko ohranja kot živo sestavino skupnosti.

Planinstvo ima v Sloveniji izrazit kulturni in identitetni pomen. Gore so globoko sooblikovale odnos do prostora, narave in skupnosti ter prispevale k oblikovanju predstav o narodni pripadnosti, pri čemer ima posebno mesto Triglav kot eden osrednjih simbolov naroda in države.

Z več kot stotridesetletno neprekinjeno tradicijo se planinstvo izraža tudi v kulturi varne hoje v gore ter v razvoju gorskega reševanja, vodništva in gorskega turizma.

Zaradi svoje množičnosti, zgodovinske kontinuitete, razvejenega sistema prenosa znanja, prostovoljskega in etičnega značaja ter tesne povezanosti s slovensko kulturno in narodno identiteto je planinstvo oziroma planinska kultura dediščina izjemno pomembna ter prispeva k ohranjanju

kulturne raznolikosti, družbenih vezi in kolektivnega spomina v slovenskem prostoru.

Alpinizem

Alpinizem je gorska dejavnost, ki združuje plezanje, gibanje po zahtevnem terenu, snežno-ledne vzpone in alpinistično smučanje. Temelji na znanju o gorskem okolju, tehničnem znanju, izkušnjah, etiki in tovarištvu pri premagovanju zahtevnega gorskega sveta.

Začetki slovenskega alpinizma segajo v drugo polovico 19. stoletja, ko so se ob razvoju organiziranega planinstva pojavili prvi zahtevnejši vzponi brez vodnikov. Pomembno vlogo pri oblikovanju alpinistične tradicije so imeli pionirji, med njimi Henrik Tuma, Rudolf Badjura in drugi drenovci, pozneje pa člani Turistovskega kluba Skala, ustanovljenega leta 1921, ki so alpinizem razvili v samostojno dejavnost z lastno etiko, vrednotami in tradicijo. Po ustanovitvi Planinske zveze Slovenije leta 1948 in s prvo jugoslovansko himalajsko odpravo leta 1960 je sledil izjemen razmah, ki je slovenske alpiniste uvrstil med najuspešnejše na svetu ter utrdil mesto alpinizma v slovenski kulturni identiteti.

Pod okriljem Planinske zveze Slovenije deluje 45 alpinističnih odsekov in klubov z več kot 1000 registriranimi aktivnimi člani, poleg njih pa v alpinizmu delujejo tudi številni posamezniki zunaj organiziranih struktur. Skupaj predstavljajo pomemben del slovenske planinske, gorniške in plezalne skupnosti.

Alpinizem je več kot športna dejavnost. Zaradi intenzivnega stika z gorskim okoljem, premagovanja izzivov in odgovornosti spodbuja osebno rast, vztrajnost, samodisciplino, pogum ter močne vezi med posamezniki. Hkrati krepi občutek pripadnosti, navdihuje ustvarjalnost in pomembno prispeva k družbenemu in kulturnemu življenju.

Slovenski alpinizem temelji na bogati tradiciji, prepoznavnih mednarodnih dosežkih in močni etični kulturi. Pomembno prispeva k razvoju gorskega reševanja, vodništva in turizma ter je pomemben del slovenske športne in narodne identitete.

Kot dejavnost, ki povezuje športne, kulturne, vzgojne in družbene vrednote, je alpinizem pomemben del slovenske kulturne dediščine, katere ohranjanje bogati tako alpinistično skupnost kot širšo slovensko družbo.

Velikonočno rágljanje v Trziču

V dneh od velikega četrтка do velike sobote, ko cerkveni zvonovi ne zvonijo, se namesto njih v Trziču oglašajo ráglje. Njihova vretena med obhodi po ulicah mesta vrtijo rágljači, ki z rágljanjem oznanjajo Jezusovo trpljenje in smrt.

Rágljanje naj bi bilo v Trziču prisotno vsaj od konca 19. stoletja. Zelo množično je bilo med svetovnjima vojnoma. Leta 1925 je rágljanje po tržiških ulicah ob spominjanju na svoje otroštvo v Cerkvem glasniku za tržiško župnijo opisal Karl Pirc. Leta 1926 je bil opis objavljen v Jutru, dve leti pozneje v Slovencu. Tržiškega rágljanja se je leta 1936 spominjal Franc Vavpetič, ki je bil v Trziču med letoma 1920 in 1924 kaplan, v isto leto sodi opis Viktorja Kragla v Zgodovinskih drobcih Župnije Trzič.

Velikonočni obhodi rágljačev predstavljajo nadaljevanje tradicije, ki je v Trziču močno zakoreninjena in je zelo pomemben del lokalne identitete. Šega, ki izvira vsaj iz zadnjega desetletja 19. stoletja, ni bila prekinjena niti med drugo svetovno vojno niti v času strogih koronskih ukrepov leta 2020 in

2021, ko je rágljanje potekalo (izjemoma brez obhodov) ob odprtih oknih in na balkonih hiš. Skupnost župljanov Tržiča s ponosom ohranja tradicijo, ki prehaja iz roda v rod. V letih med svetovnimi vojnami so rágljali fantje, danes rágljajo fantje in dekleta, tudi starejši župljani, zgodi se, da hkrati rágljajo predstavniki treh generacij ene družine. Vpis v Register nesnovne kulturne dediščine omogoča razvijanje pozitivnega odnosa do dediščine velikonočnega rágljanja in ohranitev živosti šege v prihodnje.

Koline

Koline so zimska družinska in skupnostna šega, povezana z zakolom prašiča in predelavo mesa v mesne izdelke in jedi. S prepletom delovnih praks, kulinaričnega znanja, šeg in navad so pomemben del prehranske in družbene kulture v Sloveniji.

Prvi zapis besede »kolina« v slovenskem jeziku najdemo v delu *Sacrum promptuarium* (1691–1707) Janeza Svetokriškega. Od 18. stoletja se uporablja množinska oblika koline, ki jo najdemo tudi v slovensko-latinskem slovarju *Dictionarium Latino-Carniolicum* (1608–1710), v katerem sta ob latinskem prevodu *porculatio* navedeni še obliki klanje in svinške koline.

V preteklosti so koline odločilno vplivale na prehransko varnost gospodinjstva in preživetje zime. Danes so pomemben izraz lokalne identitete, družinskih in sosedskih vezi ter odnosa do hrane. Zaradi današnjega načina življenja koline pogosteje potekajo v ožjem družinskem krogu ali pa se razvijajo kot osnovna ali dopolnilna dejavnost na kmetijah.

Koline na Slovenskem danes niso več nujen pogoj za preživetje, temveč zavestna praksa, povezana z željo po domači hrani, samooskrbi in ohranjanju družinskih ter sosedskih vezi. Gre za zimski družinski in skupnostni dogodek, ki krepi socialne vezi, občutek pripadnosti in medgeneracijski prenos znanja, izkušenj in vrednot.

Načini zakola, predelave in uživanja mesa se razlikujejo po pokrajinah in odražajo podnebje, naravne danosti, lokalne navade ter kulinarično tradicijo, zato koline predstavljajo pomemben del regionalne identitete in kulturne raznolikosti slovenskega prostora.

Sodobne tehnološke rešitve so spremenile potek kolin, hkrati pa se vse pogosteje širijo iz družinskega okolja v oblike druženj, javnih prireditev in izobraževalnih dejavnosti. Ob tem se razvijajo tudi kmetije, specializirane za rejo, zakol in predelavo mesa v okviru dopolnilnih dejavnosti ali tržno usmerjene proizvodnje, pri čemer ohranjajo tradicionalne postopke ter jih prilagajajo sodobnim higienskimi in zakonodajnim standardom.

V preteklosti so bile tesno povezane z zagotavljanjem prehranske varnosti ter so imele pomembno mesto v letnem krogu kmečkega življenja, v današnjem času pa se zaradi industrijske predelave mesa, sprememb življenjskega sloga in vrednot, strožjih zakonodajnih zahtev in pomanjkanja izvajalcev koline za lastno uporabo pojavljajo vse redkeje ali se vključujejo v predstavitvene oziroma turistične prireditve.

Dodatne informacije o posameznih enotah nesnovne dediščine so objavljene na spletni strani **register nesnovne kulturne dediščine**. Register vodi Ministrstvo za kulturo, predloge za vpis pa na podlagi pobud pripravlja Slovenski etnografski muzej, koordinator varstva nesnovne dediščine.

<https://www.gov.si/novice/2026-08-06-stirje-novi-vpisi-v-register-nesnovne-kulturne-dediscine>